

Regional biblioteksplan för Stockholms län 2009 – 2011

1 Bakgrund

1.1 Allmänt

Bibliotekslagen (SFS 1996:1596) kompletterades den 1 januari 2005 med ett tillägg vilket lyder: "Bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet skall samverka. Kommuner och landsting skall anta planer för biblioteksverksamheterna" (§ 7a).

De kommunala biblioteksplanerna skall beskriva och ge förslag på utveckling av det lokala bibliotekssystemet i en kommun och en regional biblioteksplan skall handla om samverkan och utveckling inom ett landsting/en region. Den regionala biblioteksplanen skall ge en bild av regionens biblioteksverksamhet och visa på samverkansmöjligheter mellan olika biblioteksaktörer i länet.

På uppdrag av Stockholms läns landsting och staten bedriver Stockholms stadsbibliotek regionbibliotek för Stockholms län. Stockholms kulturnämnd är administrativ huvudman för verksamheten. Dessutom är Stockholms stadsbibliotek informations- och lånecentral för Mellansverige.

I regional bibliotekssamverkan finns ett antal mål- och styrdokument som biblioteken i länet har att förhålla sig till. Först och främst är bibliotekslagen (SFS 1996:1596 med tillägg SFS 2004: 1261), som reglerar de olika bibliotekstypernas kärnverksamhet, det övergripande styrdokumentet. Folk-, läns- och skolbiblioteken regleras i bibliotekslagen, liksom Lånecentralen. Universitets- och högskolebibliotek regleras i bibliotekslagen och i högskoleförordningen. Sjukhusbibliotek regleras däremot inte i bibliotekslagen.

Dessutom finns mål- och styrdokument som påverkar länets biblioteksverksamhet lokalt, regionalt eller nationellt, till exempel mål och biblioteksplaner på kommunal nivå, landstingets mål för sin kulturverksamhet och de nationella kulturpolitiska målen.

Stockholms län rymmer bibliotek av ovan nämnda olika slag, allt från folk- skol- och sjukhusbibliotek till stora forskningsbibliotek och specialbibliotek skräddarsydda för sin institution eller organisation. Under punkt 1.6 beskrivs olika former av bibliotek

2009-08-11

inom Stockholms län. Uppdragen och målgrupperna varierar mellan bibliotekstyper, men samtidigt har samhällsutvecklingen lett till att det blivit allt viktigare för bibliotek att samverka med andra aktörer i omvärlden och fungera som knutpunkter i ett nätverk.

Vår tids betoning på det livslånga lärandet ställer krav på att alla skall kunna få sin informationsförsörjning där de befinner sig. Detta ökade krav på tillgänglighet till bibliotekstjänster förstärks av informations- och kommunikationsteknikens möjligheter att allt snabbare få fram allt större informationsmängder. Biblioteksanvändarna rör sig mellan olika bibliotek utan att reflektera över att biblioteken har olika uppdrag och huvudmannaskap. Det medför att bibliotekssamverkan blir allt mera nödvändig och att biblioteken måste kunna möta upp mot användarnas behov som sträcker sig över institutionsgränser.

1.2 Syfte med planen

Den regionala biblioteksplanen är inte styrande för länets bibliotek, utan ger underlag för att utveckla och stimulera samverkan mellan biblioteken inom länet.

Planens syfte är att:

- förbättra biblioteksservicen i länet ur ett användarperspektiv,
- tydliggöra bibliotekens betydelse och roller i information, kultur, utbildning, forskning och regional utveckling i Stockholms län och att
- fungera som ett verktyg för framtida samverkan och samarbete för de olika bibliotekshuvudmännen i länet,
- göra en förteckning över bibliotek av olika slag som finns i Stockholms län.

1.3 Mål med planen

Planens mål är att:

- skapa en bild av biblioteksverksamheten i Stockholms län,
- identifiera och analysera strategiska utmaningar för länets bibliotek,
- identifiera och föreslå strategiska samverkansområden för perioden fram till och med 2011.

1.4 Omfattning, uppföljning och revidering

Den regionala biblioteksplanen omfattar samverkan mellan olika bibliotekstyper i Stockholms län och är ett verktyg i lokalt plan- och målarbete för biblioteken. Den är också en form av strategidokument för Stockholms läns landstings biblioteksverk-

2009-08-11

samhet. Planen följs kontinuerligt upp av Regionbibliotek Stockholm i dialog med sina samarbetspartner. Regionbiblioteket är ansvarigt för att så sker.

1.5 Utarbetandet av planen

Innehållet i planen har utarbetats av Regionbibliotek Stockholm och med hjälp av en grupp bestående av representanter från Södertörns högskolebibliotek, Stockholms läns landstings förvaltningsbibliotek, Tyresö kommunbibliotek och chefen för Regionbiblioteket i Stockholm. Inventering av bibliotek i Stockholms län har gjorts av Regionbiblioteket. Bibliotek och institutioner inom länet har getts möjlighet att yttra sig om planen.

1.6 Bibliotek i Stockholms län

1.6.1 Kommunal bibliotek

I länets 26 kommuner finns folkbibliotek vilket tydligt regleras i bibliotekslagen 2§, där det står att alla medborgare ska ha tillgång till ett folkbibliotek. I kommunerna finns, i kommunal och privat regi, också skolbibliotek både vid grundskola och gymnasium. Bibliotek finns inte vid alla grundskolor och det är sämre ställt vid friskolorna än vid de kommunala skolorna. Där skolbibliotek finns varierar kvalitén. Situationen är mycket bättre vid gymnasieskolorna. Skolbiblioteken regleras i bibliotekslagen § 5.

1.6.2 Regionbibliotek Stockholm

Regionbibliotek Stockholm är en del av Stockholms stadsbibliotek och består av länsbibliotek för Stockholms län samt Informations- och lånecentralen för mellersta Sverige. Regionbiblioteket skall bistå biblioteken med att ge Stockholms läns och regionens invånare en effektiv och jämlik informations- och litteraturförsörjning. Regionbibliotek Stockholm skall bidra till utvecklingen av biblioteksutvecklingen i län och region samt genom samverkan även på nationell nivå.

Regionbibliotek Stockholm finansieras huvudsakligen genom bidrag från Stockholms läns landsting och staten genom Statens kulturråd och dessutom genom egna intäkter som t.ex. kursavgifter. Verksamheten vid länsbibliotek och lånecentral regleras i bibliotekslagens § 4.

1.6.3 Universitets- och högskolebibliotek

Universitets- och högskolebibliotek (hädanefter högskolebibliotek) är bibliotek som är knutna till högre utbildning. Deras huvudmän sorterar huvudsakligen under utbildningsdepartementet, men undantag finns. Samtliga högskolebibliotek är forsk-

2009-08-11

ningsbibliotek. Vetenskapliga bibliotek används ibland som synonym till forskningsbibliotek.

I bibliotekslagen § 6 regleras att det ska finnas högskolebibliotek vid alla högskolor. Antalet högskole- och universitetsbibliotek är 14 och till detta kommer ett antal specialbibliotek. Högskole- och universitetsbiblioteken har sedan mitten 90-talet, förutom att vara forskningsbibliotek, även kommit att vara studenternas bibliotek. Fle- ra högskolor har fått nya, stora och ändamålsenliga bibliotek.

1.6.4 Specialbibliotek

I Stockholm finns ett mycket stort antal specialbibliotek, från omfattande forskningsbibliotek och myndighetsbibliotek till mindre bibliotek vid kulturinstitutioner och församlingar. Spännvidden är stor men genomgående har samtliga en öppenhet gentemot allmänheten som kan ta del av medier och material genom lån, fjärrlån eller referensstudier. Specialbiblioteken är endast reglerade i interna dokument.

1.6.5 Biblioteksverksamhet inom landstinget

Sjukhusbiblioteken fungerar som stöd för vård- och annan personal i deras arbete med att förbättra vården för patienterna, underlätta personalens egna livslånga lärande och är ett stöd för den kliniska forskningen som bedrivs inom landstinget. Man är även en resurs för studenter under deras kliniska placering. Patienter och närstående får hjälp att hitta kompletterande patientinformation, och de har även på de flesta av biblioteken möjlighet att låna media till rekreation och avkoppling.

Biblioteken inom Stockholms läns landsting är främst öppna för personal, studenter på klinisk placering, patienter och närstående.

2 Samverkan

2.1 Olika samverkansformer idag

Regionbibliotek Stockholm har till sin uppgift att få olika grupper av bibliotekarier och andra yrkesgrupper att bilda nätverk och genom detta utveckla biblioteksverksamheten. Sådana nätverk finns för olika kategorier av bibliotekarier som samlas genom Regionbibliotekets försorg. Det är barnbibliotekarier, IT-ansvariga m.fl. Vidare finns det två nätverk för korsbefruktning mellan folk-, forsknings- och specialbibliotekarier. De kallas Norr och Södergrupp och uppdelningen är gjord av praktiska skäl. I dessa nätverk har även stadsdelsbiblioteken inom Stockholms stadsbibliotek deltagit. Mötena har haft olika teman. Ur dessa nätverk har även särskilda arbetsgrupper bildats som arbetat med olika frågor/problem. Ett exempel är mål för informationskompetens på olika biblioteksnivåer.

2009-08-11

Det finns även en samsökningstjänst för Stockholms län, AB-katalogsök, där man söker i samtliga kommunbiblioteks bibliotekskataloger, de större forskningsbibliotekens kataloger, några specialbibliotekskataloger samt några nationella kataloger.

Regionbibliotek Stockholm har också anordnat öppna föreläsningar om aktuella ämnen som berör alla bibliotek. De går under benämningen "Alltid på en onsdag" och har varit välbesökta.

Folkbibliotekens barnavdelningar har sedan 1980-talet ett nära samarbete med länets barnavårdscentraler. BVC-sköterskorna delar ut information om barns språkutveckling, om tvåspråkighet, om biblioteket och i de flesta kommuner också ett presentkort på en bokgåva som föräldrar och barn kan hämta på biblioteket. På många BVC deltar barnbibliotekarien i föräldrautbildningen och det förekommer även andra typer av samarbeten. Regionbibliotek Stockholm samordnar detta samarbete genom BVC:s kontaktsköterskor.

Folkbibliotekens barnavdelningar har sedan 1980-talet ett nära samarbete med länets barnavårdscentraler. BVC-sköterskorna delar ut information om barns språkutveckling, om tvåspråkighet, om biblioteket och i de flesta kommuner också ett presentkort på en bokgåva som föräldrar och barn kan hämta på biblioteket. På många BVC deltar barnbibliotekarien i föräldrautbildningen och det förekommer även andra typer av samarbeten. Regionbibliotek Stockholm samordnar detta samarbete genom BVC:s kontaktsköterskor.

Under många år har Regionbibliotek Stockholm och Nobelbiblioteket arrangerat en föreläsningsserie som behandlat skönlitteraturen ur olika synvinklar. Föreläsningsserien under namnet "Det sköna med skönlitteraturen" har nått många bibliotekari-er och andra från olika bibliotek och organisationer. MUSA - MetodUtveckling i Skönlitterärt Arbeta, en distanskurs som utvecklar bibliotekariers arbete med skönlitteratur, är ett samarbete mellan Regionbiblioteket, Nobelbiblioteket och Nordens Folkhögskola i regionen.

Regionbibliotek Stockholm och Lärarhögskolan i Stockholm har samarbetat om fortbildning av lärare i att ge kunskaper och verktyg för att utveckla skolbiblioteket som ett stöd för lärandet. Regionbiblioteket har under 2009 tillsammans med Karolinska institutets universitetsbibliotek startat ett samarbete innebärande bl.a. en serie workshops. Syftet är att belysa reflekterande biblioteksarbete och dess möjligheter vid folk- och forskningsbibliotek.

Stockholms stadsbibliotek har samarbete med flera högskolebibliotek, specialbibliotek och sjukhusbibliotek. Som exempel kan nämnas HISS, Humaniorabiblioteken i Stockholm samverkar, som är ett konkret pågående samarbetsprojekt kring kompetensutveckling och verksamhetsutveckling för humanistiskt inriktade bibliotek i Stockholms län. Dessutom finns låneexpeditionsgrupper och ett logistiskt samarbete

2009-08-11

gällande framförallt boktransporter och fjärrlånehantering. Stockholms stadsbibliotek har avtal med några sjukhus och bedriver på Karolinska Universitetssjukhuset sin verksamhet i samverkan med det medicinska biblioteket i gemensamma lokaler.

Landstingets sjukhusbibliotek samarbetar sedan många år med en gemensam bibliotekskatalog. De samverkar också bl a kring fortbildning och prenumerationer. De administrerar även "e-biblioteket" - en plattform där all landstingsanknuten personal får tillgång till bl a elektroniska böcker, tidskrifter och databaser.

Visst samarbete finns även mellan sjukhusbiblioteken där man har gemensamma forskare och studenter samt enstaka forskningsbibliotek, folkbibliotek och sjukhusbibliotek som t.ex. Karolinska institutet och Norrtälje folkbibliotek och Södertörns högskolebibliotek och gymnasiebibliotek i Huddinge.

Forskningsbiblioteken samverkar ämnesvis och ett exempel är biblioteken med konstnärlig inriktning: ARLIS, förening för nordiskt konstbiblioteksarbete, där det också finns med stora stadsbibliotek. ARLIS har en Stockholmsgrupp. Mellan Riksarkivets, Krigsarkivets, Stockholms stadsarkivs bibliotek och landsarkivens bibliotek finns ett fungerande samarbete.

2.2 Biblioteksråd

Ett biblioteksråd inrättas och träffas tre gånger per år med representanter från landstingets kulturförvaltning, folkbibliotek, skolbibliotek, högskolebibliotek, specialbibliotek, bibliotek inom Stockholms läns landsting och Regionbibliotek Stockholm. Upp till 12 ledamöter kan ingå i rådet. Syftet med rådet är att initiera fortbildning, utvecklingsprojekt, marknadsföringsinsatser och annat som ger samverkansvinster. I rådets arbete bör frågor av nationell, regional och lokal karaktär beaktas.

Regionbiblioteket administrerar och har ansvar för rådet. Ordföranden i rådet är chefen för regionbiblioteket.

Landstingets kulturnämnd utser rådet för en tid om tre år, för närvarande perioden fram t. o. m. 2010.

Biblioteksrådets verksamhet redovisas till landstingets kulturnämnd efter varje kalenderår i samband med att Regionbiblioteket inger sin verksamhetsberättelse till landstinget.

2009-08-11

2.3 Områden som prioriteras under 2009 – 2011

2.3.1 Omvärldsorientering

Den tekniska utvecklingen har förenklat omvärldsorienteringen och här finns stora möjligheter till samarbete. De nya 2.0-applikationerna skapar många nya nätverk där intressen hos enskilda bibliotekarier förenas. I dessa nätverk finns en mycket stor utvecklingspotential.

2.3.2 Fortbildning/Kompetensutveckling/Arbetsbyten

När det gäller fortbildningsinsatser så förekommer då och då samverkan mellan olika bibliotekstyper. Här finns stora möjligheter till ytterligare samverkan. Utifrån ökade krav på bibliotekens tjänster med mer differentierade tjänster uppstår behov av en omfattande kompetensutveckling där samverkansmöjligheterna är både effektiva och utvecklande. Den form av kompetensutveckling som arbetsbyten utgör är också en möjlig samverkansform.

Regionbiblioteket erbjuder bl. a. andra bibliotek att komma till Informations- och lånecentralen för en dag och det är ett exempel på insatser som kan byggas ut.

2.3.3 Tekniskt samarbete

Många huvudmän i länet samverkar kring olika tekniska frågor. Det kan gälla upphandling, miljösamarbete och t.ex. samverkan för att uppnå stordriftsfördelar. Tekniskt samarbete med gemensamma servrar för biblioteksdatasystem finns på olika håll i landet även mellan folk- och forskningsbibliotek. I Stockholms län finns exempelvis ett samarbete på Södertörn, där folkbiblioteken i Nykvarn, Nynäshamn, Salem och Södertälje har en gemensam server och där ytterligare samverkan utvecklas. Ett erfarenhetsutbyte om tekniska lösningar med självbetjäningsautomater, sms-operatörer, trådlösa nätverk och webbfrågor sker kontinuerligt kommunbiblioteken emellan i form av projekt eller på arbetsmöten och träffar. Plattformer för informationsförmedling via webben, som bloggar, communities m.m. börjar bli vanliga gemensamma arbetsredskap i informationsutbyte bibliotek emellan. Karolinska Institutet universitetsbibliotek och biblioteken inom landstinget har också ett tekniskt samarbete. Nationellt arbetas det för att åstadkomma rationaliseringar av landets kataloguppgbyggnad. Viljan är att forskningsbibliotekens nationella bibliotekssystem, Libris, även omfattar folkbiblioteken i sin helhet. Mycket av det arbetet kan med fördel ske genom samverkan regionalt.

2.3.4 Virtuellt referensarbete

I landet finns sedan några år en för forsknings- och folkbibliotek gemensam virtuell referenstjänst, Fråga Biblioteket. Inom Fråga Biblioteket finns även en tjänst på ett antal språk. Regionbiblioteket administrerar och utvecklar denna tjänst tillsammans med informations- och lånecentralerna i Malmö och Umeå, Internationella Bibliote-

2009-08-11

ket samt avdelningen för Nationell samverkan vid Kungl. biblioteket. Flera av biblioteken i Stockholms län är mycket aktiva i denna verksamhet och här finns stora möjligheter, genom samverkan bibliotek emellan, att utveckla tjänsten för studerande och allmänhet i länet. Regionbiblioteket ansvarar också administrativt för Kunskapsspanarna som är ett samarbete mellan bibliotek och Kunskapskanalen. Här finns ett stort antal stockholmsbibliotekarier engagerade, bibliotekarier från såväl folkbibliotek som högskole- och specialbibliotek.

2.3.5 Bibliotekskort

Vid ett flertal tillfällen har försök gjorts för att få ett bibliotekskort för samtliga bibliotek i Stockholms län. Försöken har stupat på tekniska svårigheter samt att de olika biblioteken har haft helt olika behov. Den tekniska utvecklingen gör dock att vissa hinder har övervunnits och detta innebär att någon form av gemensamt kort eller annan gemensam låneform, t.ex. e-legitimation, bör undersökas under den aktuella perioden. Ett likartat regelverk skulle öka möjligheter till ökad lånesamverkan i form av flytande bestånd inom länet.

2.3.6 Medieförsörjning

Möjligheterna att samverka kring frågor som har med medieförsörjningen är stora i länet. Det kan gälla inköp, fjärrlån, transportsystem. Ett kostnadseffektivt och miljömässigt transportsystem för regionen byggs utifrån det nationella bibliotekstransportnätet som är under uppbyggnad. Viktigt är att hänsyn tas till samtliga bibliotekstyper i länet.

2.3.7 Kvalificerat arbete med skönlitteratur

Bibliotek i samverkan ska bidra till att stärka det kvalificerade litteraturarbetet och därmed höja kompetensen bland bibliotekarier som arbetar med skönlitteratur och språkutveckling. Skönlitteraturens betydelse inom skolutbildning, högskoleutbildning, bildningsverksamhet och inom vården gör samverkansprojekt inom skönlitteraturen som lämpliga och viktiga. Här kan även betonas samordning av fortbildningsinsatser i samverkan med universitet och högskolor.

2.3.8 Stöd och hjälp till barn och vuxna med läshinder

Alla folkbibliotek och alla högskolebibliotek erbjuder medier i olika former för människor med läshinder samt stöd och information. Biblioteksrådet kan initiera ett kontaktnät som kan resultera i ett erfarenhetsutbyte och en bättre samordning, vilket skulle vara av stort värde för biblioteksanvändarna.

2.3.9 Statistik och kvalitetsarbete

Många samverkansvinster kan göras inom det statistiska området. Både inom folk-, skol-, sjukhus och forskningsbiblioteksvärlden pågår översyn av dagens statistik inom området. Beröringspunkterna är många. Det är angeläget att utveckla statistis-

2009-08-11

ka redskap som hjälper biblioteken i deras verksamhetsutveckling och ger uppdragsgivarna en tydlig och rättvisande bild av resultaten.

2.3.10 Nytt klassifikationssystem

Kungl. biblioteket bestämde sig i slutet av 2008 för att övergå från det svenska klassifikationssystemet SAB till det internationellt spridda DDC (Dewey Decimal Classification). Skälet är att internationalisera och rationalisera klassifikationsarbetet. Om hela Bibliotekssverige väljer att byta system så ligger en stor samverkansuppgift för alla bibliotek i länet framför oss. Rådet bör redan under denna period se vilka konsekvenser detta har för biblioteken och arbeta fram en handlingsplan.

3 Giltighetstid

Planen gäller från och med september 2009 till och med december 2011. Inför att en ny regional biblioteksplan ska utarbetas och fastställas utvärderas föreliggande plan och dess verksamhet vid halvårsskiftet 2010.

Karin Ekdahl Wästberg,
Ordförande i kulturnämnden